

БЕЛАРУСКІЯ ЛІТАРАТУРНЫЯ АФАРЫЗМЫ СА СТРУКТУРАЙ ПРСТАГА СКАЗА З УСТАЎНЫМІ І ПАБОЧНЫМІ КАНСТРУКЦЫЯМІ

Шпакоўская Вікторыя Аляксандраўна
Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А. Куляшова
(г. Магілёў, Беларусь)

У тэксце разглядаюцца беларускія літаратурныя афарызмы са структурай простага сказа з устаўнымі і пабочнымі канструкцыямі, апісваюцца разнавіднасці ўстаўных і пабочных канструкцый, паказваецца іх уплыў на стылістычную афарбоўку афарызмаў.

Ключавыя словы: афарызм, просты сказ, устаўная канструкцыя, пабочная канструкцыя, стылістычная афарбоўка.

The article deals with the Belarusian literary aphorisms having the structure of a simple sentence with expletive and secondary constructions; different types of expletive and secondary constructions and their influence on the stylistic nuance of aphorisms is also under consideration.

Keywords: aphorism, a simple sentence, an expletive construction, a secondary construction, stylistic nuance.

Беларускія літаратурныя афарызмы са структурай простага сказа ўскладненай будовы ў беларускіх літаратурных афарызмах складаюць амаль палову ад агульнай колькасці афарызмаў са структурай простага сказа, якіх налічваецца каля 800 адзінак [2].

Найчасцей ускладняюцца афарызмы са структурай двухсастаўных сказаў (65,0% ад агульнай колькасці афарызмаў са структурай простых сказаў), радзей – аднасастаўных (35,0%).

Сінтаксічныя канструкцыі, якімі ўскладняюцца афарызмы са структурай простых сказаў, маюць неаднолькавую прадуктыўнасць і розныя стылістычныя функцыі.

Беларускія літаратурныя афарызмы са структурай простага сказа з пабочнымі канструкцыямі складаюць 6,0% ад агульнай колькасці беларускіх літаратурных афарызмаў, пабудаваных па структуры простых сказаў ускладненай будовы.

Пабочныя канструкцыі прызначаны, як вядома, перадаваць адносіны аўтара да паведамлення. Таму менавіта пабочныя канструкцыі з'яўляюцца асноўным сродкам эксплікацыі аўтарскай ацэнкі зместу афарыстычных выслоўяў.

Беларускія літаратурныя афарызмы, пабудаваныя па структуры простых сказаў, ускладняюцца такімі пабочнымі канструкцыямі, як пабочныя словы, словазлучэнні, сказы, напр.: *На нашым зменным свеце / Няма, бач, сталага нічога* (Я. Купала); *Не гаспадар злы – кажа ўсякі – / А гаспадарскія сабакі...* (Я. Колас).

Паводле семантыкі пабочныя канструкцыі абмежаваныя ў афарызмах тымі, што маюць мадальнае значэнне і указваюць на звычайнасць таго, аб чым паведамляецца, або яго несумненнасць, напр.: *Безумоўна, ад страху ці нянавісці людзі здольныя на самае чорнае прадажніцтва...* (В. Быкаў), *Супынак, нават, на імгненне, – смерць!* (М. Рудкоўскі), або, наадварот, на неверагоднасць, няпэўнасць таго, аб чым гаворыцца ў афарыстычным выслоўі, напр.: *Мабыць, натура мацней за розум* (Я. Купала), *Можа, так яно і было, але не на самой справе* (М. Коўскі).

У некаторых выпадках пабочныя канструкцыі выражаюць заклік да чытача (слухача), каб актывізаваць яго ўвагу, выклікаць у яго пэўныя адносіны да той з'явы, што абагульняецца, або надаць эмацыянальную афарбоўку зместу афарызма, напр.: *Ну, як бачыце, турбот у Мікіты повен рот* (Я. Колас).

Беларускія літаратурныя афарызмы са структурай простага сказа з устаўнымі канструкцыямі складаюць усяго 2,0% ад агульнай колькасці беларускіх літаратурных афарызмаў, пабудаваных па структуры простых сказаў ускладненай будовы.

Устаўныя канструкцыі ўдакладняюць змест усяго выслоўя або яго асобных частак, уносяць дадатковыя звесткі, даюць тлумачэнні пэўных слоў і выразаў (звычайна ключавых), акцэнтуюць увагу на найбольш істотных аспектах зместу афарызма, напр.: *Але пад гэтым бушаваннем / Хавае (дзед) гумар з насміханнем* (Я. Колас), *Проста – ў кожнага ёсць / Месца, блізкае сэрцу* (М. Танк). *І не лятаюць (матылі) – танцы правяць...* (Я. Колас).

У некаторых выпадках устаўныя канструкцыі “выражаюць адносіны аўтара да сэнсу выслоўя” [1, с. 162]. З дапамогай устаўных канструкцый аўтар можа перадаць уласныя тлумачэнні, эмацыянальна-ацэначныя характарыстыкі зместу афарызма, напр.: *А жыццё (хоць памры!) / Не пачнецца спачатку* (В. Аколава). Трэба зазначыць, што ўстаўныя канструкцыі хоць і адрозніваюцца ад пабочных паводле формы і сінтаксічных уласцівасцей, але вельмі падобныя адна да адной паводле семантычных функцый у беларускіх літаратурных афарызмах.

Асноўнымі элементамі ўскладнення простага сказа ў афарыстычных выслоўях з'яўляюцца (паводле памяншэння прадуктыўнасці) аднародныя члены сказа (63,0%), параўнальныя канструкцыі (11,0%), адасабленні (10,0%), звароткі (8%), пабочныя (6,0%) і устаўныя канструкцыі (2,0%).

З дапамогай ускладнення сказа аўтар афарызма эксплікуе ўласную ацэнку паведамлення, стварае неабходны эмацыянальны фон, мадэліруе адпаведнае ўспрыняцце чытачом (слухачом) зместу выказвання. Таму ўскладненне простага сказа, хоць і абцяжарвае сінтаксічную структуру афарыстычнага выслоўя, але з'яўляецца прадуктыўным моўным сродкам выражэння зместу літаратурнага афарызма, неабходным для адэкватнага разумення яго сэнсавых адценняў.

Літаратура

1. Королькова, А.В. Русская афористика / А.В. Королькова. – Москва : Флинта : Наука, 2005. – 344 с.
2. Шпакоўская, В.А. Сінтаксіс беларускіх літаратурных афарызмаў (просты сказ) / В.А. Шпакоўская // Веснік Мазырскага дзярж. пед. ун-та. – 2011. – № 1. – С. 111–116.